

XAVIER ARENÓS

Fragmentació dinàmica del búnquer d'Antónov-Ovséienko

L'obra original consisteix en un díptic format per una sèrie de fotografies que mostren l'interior del búnquer que es va construir a Barcelona durant la Guerra Civil espanyola per a protegir el cònsol de l'URSS Antónov-Ovséienko, i per una composició de fragments de la maqueta del mateix búnquer superposats sobre una planxa a la «manera» suprematista. Per a aquesta publicació s'ha fet una nova relectura de l'obra.

El búnquer es troba en el soterrani d'una casa de l'avinguda del Tibidabo, avui seu de Mútua Universal, que va ser requisada durant la guerra per a albergar el consolat soviètic. Encara que l'ambaixada de l'URSS era a Madrid i va passar més tard a València, quan s'hi va traslladar el govern de la Segona República, no podem obviar la importància de Barcelona durant la Guerra Civil. Qualsevol fet greu que ocorregués a la capital catalana es propagava com una ona a la resta de la contesa. Aquest va ser el cas dels anomenats Fets de Maig, que van assolir el rang d'una guerra dins de la guerra. Durant els dies compresos entre el 3 i el 8 de maig de 1937 es van produir enfrontaments entre els comunistes del PSUC —amb el suport d'ERC— i els anarquistes de la CNT-FAI al costat dels «trotskistes»¹ del POUM. Encara que el detonant

Xavier Arenós (Vila-real, la Plana Baixa, 1968) forma part de la generació conceptual, amb un enfocament plural i integrador de la pràctica artística. Ha dut a terme projectes expositius com *Arxiu Espàrtac – Els col·lectivitzadors* (2008) i *A.B.C.: Casa de estudios para artistas* (2010). Entre gener i maig de 2017 presenta a l'IVAM l'exposició *La presència i l'absència*

¹ El POUM era considerat per l'URSS, el PSUC i el PCE com un partit trotskista i, encara que disposava en seves files d'alguns d'ells, en realitat era eminentment antiestalinista

va ser el control de l'edifici de la Telefònica en poder dels anarquistes, en realitat els esdeveniments es van deure a posicions ideològiques i estratègiques molt diferents: els uns tenien com a prioritat guanyar la guerra i defensar la República liberal, i els altres, fer la revolució obrera al mateix temps que lluitar contra el feixisme.

Els Fets, a més de provocar centenars de morts i desmoralitzar les tropes del front, van tenir greus conseqüències polítiques per als anarquistes i els poumistes. La CNT-FAI va ser apartada dels òrgans de poder i el POUM, a més de ser il·legalitzat, va sofrir una dura repressió; el seu líder Andreu Nin va ser assassinat a mans d'agents soviètics del NKVD.

A Antónov-Ovséienko, que en les seves tasques com a cònsol va exercir una presència política molt activa, els Fets també li van passar factura. El mes d'agost² el van fer cessar de les seves funcions i era reclamat a l'URSS per Stalin. Pel seu passat vinculat a Trotski —va participar de manera molt destacada en la Revolució de 1917 encapçalant l'assalt al Palau d'Hivern— i pel seu tarannà dialogant amb els anarquistes, el 8 de febrer de 1938 era condemnat a mort.³

Si per la seva condició arquitectònica un búnquer està pensat per a preservar i aïllar de l'exterior, en aquest cas, pel fet de trobar-se l'edifici en un estat de conservació similar al de quan va ser construït, s'acreix la sensació de càpsula espaciotemporal. Recorrent les seves sales buides, els seus sostres baixos i els seus estrets passadissos és fàcil imbuir-se d'una atmosfera fantasmal i asfixiant que ens remet inevitablement a la figura d'Ovséienko.

Fragmentació dinàmica del búnquer d'Antónov-Ovséienko pretén desconstruir mitjançant un acte simbòlic el «materialisme» estalinista, fragmentant una maqueta del búnquer —construïda prèviament— i distribuint els seus trossos sobre una superfície plana imitant una construcció espacial dinàmica «no objectiva». Amb aquesta «desmaterialització» de les formes, es pretén retornar a l'instant «zero» imaginat per Malèvitx on tot pot començar de nou. ☪

² Josep Puigsech Farràs, *Falsa leyenda del Kremlin: El consulado y la URSS en la Guerra Civil española*, Madrid, Biblioteca Nueva i Siglo XXI, p. 278

³ Tot i que Karl Schlögel, en *Terror y utopia: Moscú en 1937*, Barcelona, Acontilado, 2014, p. 181, especifica aquest dia, Josep Puigsech, en *Falsa leyenda del Kremlin...*, p. 285, argumenta que la data exacta de l'execució segueix sent una incògnita, encara que és probable que fos el 10 de febrer, dos dies després de la seva declaració

